

LARS FIMMERSTAD OM

Hertig Larsson, Castro och Talleyrand

Just nu upplever världsmarknaden en explosion av goda biografier. Längre en nisch av historien som setts över axeln av seriösa historiker och skribenter har genren upplevt en renässans. Ja, även i Sverige.

Hertig Larsson är inte ett namn som är på var mans läpp, men omkring 1920-talet var denne man en av Sveriges stora celebriteter. Torparsonen August Larsson från det Tersmedenska adelsgodset Pershyttan i Bergslagen fann torvan för liten och gav sig i seklets början ut som missionär till Mongoliet. Han slutade snart att tjäna Gud annat än pro forma, och övergick till den betydligt intressantare Mammon. Som hästhandlare och arrangör för skandinaviska upp-
täcktsresande som Sven Hedin blev han slutligen en slags inofficiell utrikesminister, förgylld med en hertigtitel från Mongoliets kortvarige kejsare, innan landet blev en lydstat till Sovjet på 1930-talet. Under något decennium var Larsson en internationellt respekterad auktoritet på och i Mongoliet. Hans fåtaliga besök i hemlandet Sverige uppmärksammades stort och han fick träffa både kronprinsen och mottas som hedersgäst hos familjen Tersmeden på hemgodset.

Den betydligt glamourösare Sven Hedin knackade på flera gånger där borta i Mongoliet. Den bortskämde greven hade stor hjälp av hertigen som var en skicklig organisatör av expeditioner och fin på att köpa kameler billigt. Om detta märkliga människoöde har Axel Odelberg skrivit en underhållande bok, *Hertig Larsson*, från en tid då det fortfarande var möjligt att vara Äventyrare och det fanns hörn av Asien att bokstavligen talat upptäcka.

Men ännu är inte alla äventyrare bortsopade av historien. En som står på tur är Fidel Castro, alla undrar när. I väntan på att Gud eller historien ska undanröja denne siste av 1900-talets värsta diktatorer kan vi ta del av hans märkliga saga i *Castro l'infidèle*, av den franske publicisten Serge Raffy, tidigare chefredaktör för *L'Express*. Det är ett mäktigt verk skrivet av en man som en gång förblindades av Castros mäs-

terliga manipulation av media, men som av verkligheten brutalt berövats sina illusioner. Han sparar inte heller på ironi över de naiva franska intellektuella som Jean-Paul Sartre och Régis Debray som på 1960-talet satt vid Castros fötter och lät sig luras. Castro själv hade bara förakt till övers för intellektuella men använde dem gärna som gratis propagandister i Paris.

Denna minutiösa kartläggning av despotens liv lämnar inga tvivel om att Castro är en bandit. Bandit eller ganster var också vad han länge sågs som på Cuba. Den skrikande och mördande Castro betraktades som en nära nog komisk figur. Det var något som den mildt diktatoriske presidenten Batista bittert fick umgälda när han slutligen störtades sedan Kuba bragts i politiskt kaos av stridande fraktioner med oklar agenda. Castro hade tiden före den slutliga kupp som skulle föra honom till makten, i det politiska vacuum som rådde på Kuba mot slutet av 1950-talet, genom skicklig mediahantering lyckats ge ett intryck av att han och hans handfull män på en bergstopp mitt på ön utgjorde en mäktig folkresning.

OPPORTUNISTEN CASTRO

Världspressen och till och med CIA lät sig duperas. CIA gjorde ett av sina legio misstag och trodde sig hos Castro till och med se ett bålverk mot kommunismen. Föralldel, Castro gjorde inte saken lättare. Hans politiska manifest från bergstoppen var ständigt lika dunkla. Castro tycktes inte ens själv vara säker på vad han ville, förutom att på något sätt och under något tillfälligt program själv komma till makten. CIA betraktade honom, med lättnad förefaller det, till och med som fascist. Han behandlade motståndare och vacklande medarbetare med samma skoningslösa grymhet. Långt innan han besatt den formella statsmakten kantades hans väg av liken efter medrebeller som väckt hans missnöje.

Raffys spännande och beklämmande skildring är skriven nära nog i romanform och borde vara obligatorisk läsning för alla som fortfarande ser på diktatorn med för-

sonande ögon. Lika osympatisk framstår den numera åter uppborstade kultfiguren Che Guevara, Castros argentinske följeslagare och sedermera minister.

I sin tidiga karriär skilde de båda vapenbröderna sig obetydligt från de många krigsherrar och banditer, i ordets ursprungliga bemärkelse, som idag tycks spridas som vildhavre i den tredje världen. I 1950-talets början såg ingen risken för att just bandithövdingen Castro skulle rycka till sig till sig rollen som en av de mest manipulativa statsmännen på den internationella scenen eller att han skulle lyckas lämna ett så rikt bidrag till faunan av krigsherrar och terrorister i Afrika och Sydamerika. Från början påstod han sig vara antikommunist. När han fick makten fann han det lämpligt att konsolidera den med att luta sig mot den ena av det kalla krigets båda huvudaktörer. Kommunismen kom på köpet.

Castro-biografen kom ut i den tillsynes ändlösa rad biografier, skrivna av framstående historiker och publicister, som med tiden fått det parisiska förlaget Fayard att kunna ståta med vad som kanske är världens främsta bibliotek av biografisk litteratur. Även formodat sönderskrivna gestalter som Napoleon eller Djingis Kahn räknas in i den väldiga serien. Det är som Fayard menade att den historiska gestalt som inte införlivats i förlagets panteon inte har existerat. Många av dessa biografier får genom sin grundlighet auran av den slitna termen "definitiva biografen", som den om Mussolini för några år sedan.

FÖRRÄDISKT BREV

Nu senast är det Charles Maurice Talleyrand, Napoleons utrikesminister, som ägnats ännu en levnadsteckning. Förlaget har än en gång lyckats presentera en biografi, som märkligt nog lyckas vända en och annan tidigare ovänd sten. Dessa har författaren Emanuel de Waresquiel hittat i engelska och inte minst ryska arkiv, dit få av de tidigare, främst franska, biograferna begett sig.

Mannen som hann svära tretton trohetseder till lika många regeringar och delta i tre kröningar, var i sin egen skap - för det mesta - av utrikesminister en flitig och indiskret brevskrivare till alla Europas ledande politiker och framstående personligheter, utan att besvärans av på vilken sida de för tillfället stod i maktspelet. Så kunde han ogenerat tigga pengar av den ryske tsaren samtidigt som hans chef, eller rättare sagt moatjé, Napoleon, för-

beredde sig att bekriga samme tsar. Brevet har de Waresquiel, säger han, som förste historiker lyckats gräva fram i Moskva. Ett flagrant förräderi som kunde ha kostat utrikesministern livet om Napoleon känt till det.

Talleyrand fick med tiden en enastående ställning i europeisk politik. Samtidigt som han skamlöst berikade sig på sina uppdrag vägledes han alltid av en övergripande tanke: vad han betraktade som Europas bästa, vilket var en balanserad konsert av stabila och oberoende stater. Nu, när dammet lagt sig över de värsta nationalistiska febrarna i Europa, kan författaren ge en mer nyanserad bild av "fosterlandsför-rädaren". Och nästan motvilligt låter han en stor statsman framträda, där man tidigare under halvannat århundrade mest sett en cynisk opportunist som på ett förunderligt sätt lyckades genomleva otaliga och regimskiften i Frankrike. Han hade till och med till slut hade ett finger med i förberedelserna till 1830 års revolution. Trots att han då var över åttio år kunde han helt enkelt inte hålla fingrarna borta. Han fick själv en gång frågan: "Vad gör ers höghet nu?" och svarade: "Jag överlever". Vilket han gjorde med en kanske oöverträffad skicklighet. Men han bidrog också som skicklig diplomat till att sy ihop ett europeiskt system som besparade kontinenten från världskrig i nära nog ett sekel.

Lars Fimmerstad (lars.fimmerstad@telia.com) är fri-lansskribent.

BOKFAKTA

Hertig Larsson. Äventyrare, missionär, upptäckare
Axel Odelberg
W&W, 2003

Castro l'infidèle
Serge Raffy
Fayard, 2003

Talleyrand. Le prince immobile.
Emmanuel de Waresquiel
Fayard, 2003